

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди (Україна),
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна),
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна),
Мозирський державний педагогічний університет імені І.П. Шамякіна (Білорусь),
Вірменський державний педагогічний університет імені Х. Абовяна (Вірменія),
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія),
Телавський державний університет імені Якоба Гогешвілі (Грузія),
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна),
Куявсько-Поморська Вища Школа в Бидгощі (Польща)

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

за результатами XVII Міжнародної
науково-практичної конференції,
(25–26 лютого 2021 р., м. Харків)

Харків
2021

УДК [37:001]«20»

М 54

Затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 3 від 29.03.2021 р.)

М 54   **Методологія сучасних наукових досліджень : збірник наукових праць** за результатами XVII Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 лютого 2021 р., м. Харків) / за заг. ред. Ю. Д. Бойчука, С. В. Бережної і К. А. Юр'євої — Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2021. — 127 с.

Мови видання: українська, англійська, білоруська, вірменська, грузинська, російська.

У збірці представлено результати актуальних наукових досліджень вчених – докторантів, викладачів, учителів, вихователів, аспірантів – учасників XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Методологія сучасних наукових досліджень» (Харків, 25–26 лютого 2021 р.) з України, Білорусі, Вірменії, Грузії, Польщі.

Для наукових працівників, викладачів закладів вищої освіти, учителів, вихователів, здобувачів вищої освіти. Може використовуватись у навчальному процесі на всіх рівнях вищої освіти.

Усі статті пройшли рецензування, зберігають авторську редакцію. Всю відповідальність за зміст несуть автори.

Організаційний комітет конференції:

Бойчук Ю. – голова організаційного комітету, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Басіладзе Н. – доктор педагогічних наук, асоційований професор, Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)

Бережна С. – заступник голови організаційного комітету, доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Болбас В. – доктор педагогічних наук, професор Закладу освіти «Мозирський державний педагогічний університет імені І. П. Шамякіна» (Мозир, Білорусь)

Гелдіашвілі Н. – доктор філологічних наук, професор, проректор з наукової діяльності Телавського державного університету імені Якова Гогобашвілі (Телаві, Грузія)

Каралідзе Дж. – кандидат історичних наук, асоційований професор, завідувач кафедри історії, археології та етнології Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)

Карапетян В. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки та методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)

Криштоф С. – заступник голови організаційного комітету, кандидат педагогічних наук, директор Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації Міністерства освіти і науки України (Київ, Україна)

Палієва Т. – кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з наукової роботи Закладу освіти «Мозирський державний педагогічний університет імені І. П. Шамякіна» (Мозир, Білорусь)

Шиошвілі І. – доктор філософських наук, професор, ректор Телавського державного університету імені Якова Гогобашвілі (Телаві, Грузія)

Шиукашвілі І. – головний спеціаліст Бюро міжнародних відносин Телавського державного університету імені Якова Гогобашвілі (Телаві, Грузія)

Юр'єва К. – заступник голови організаційного комітету, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Янкович О. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри ранньої освіти, спеціальної педагогіки та реабілітації Куявсько-Поморської Вищої Школи (Бидгощ, Польща); завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, Україна)

Редакційна колегія:

- Бойчук Ю.** – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
- Бережна С.** – заступник головного редактора, доктор філософських наук, професор, проректор з наукової, інноваційної та міжнародної діяльності Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
- Джибашвілі О.** – кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник департаменту історії та археології Інституту Ніко Бердзенішвілі, Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)
- Жлудова Н.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки і методик дошкільної та початкової освіти Закладу освіти «Мозирський державний педагогічний університет імені І. П. Шамякіна» (Мозир, Білорусь)
- Марутян С.** – кандидат педагогічних наук, професор кафедри дошкільної педагогіки та методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)
- Мосіашвілі А.** – доктор історичних наук, асоційований професор, проректор з навчальної роботи Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)
- Нахуцрїшвілі Н.** – кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогічних наук Телавського державного університету імені Якоба Гогешашвілі (Телаві, Грузія)
- Саргсян А.** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)
- Тавдгірїдзе Л.** – доктор педагогічних наук, професор Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)
- Шерозія Н.** – кандидат педагогічних наук, асоційований професор Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)
- Шаповалова О.** – начальник редакційно-видавничого відділу Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
- Шпак В.** – доктор педагогічних наук, професор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (Черкаси, Україна)
- Юр'єва К.** – заступник головного редактора, доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

ЗМІСТ

Янкович О. Методи наукових досліджень у педагогіці Польщі	6
Болбас В. С. Методология как компонент научной и практической педагогической деятельности	9
Ավանեսյան Ա. Մ. Ավագ դպրոցականների շրջանում հոգեշտկող և հոգեկարգավորող գործառույթներով սեթ-ի արդյունավետության գնահատման ուղիները եվ թրեյնինգի մասնակիցների անհատական հոգեբանական ձեռքբերումները Avanesyan A. M. Ways to evaluate the effectiveness of psychiatry among high school students with psycho-regulatory functions individual psychological achievements of the training participants	13
Աղաջանյան Ջ. Խ. Կրթության Բովանդակությունն Արտահայտող Պետական Փաստաթղթային Գործիքաշարը Որպես Գրական Լեզվի Նորմավորման Մեթոդական-Մանկավարժական Հիմք Aghajanyan Z. X. The state documentary toolkit expressing the content of education as a metodoligal-pedagogical basis for the standardization of literary language	18
Ахраменка П. Я., Митраховіч М. А. Дыягностыка развіцця маўлення дзяцей старэйшага дашкольнага ўзросту	22
Ծանուցում Ե. Դաշտերի մեթոդ Բասիլաձե Ն. Ա. Спостереження як метод дослідження	26
Бєлєніхіна Т. А. Громадянське виховання дітей дошкільного віку в сучасних умовах	33
Білоусова Х. Ю. Формування міжкультурної компетентності майбутніх вихователів як сучасна педагогічна проблема	37
Болбас Г. В. Природосообразное воспитание в системе педагогических понятий	40
Гургенідзе Т. Вызовы XXI века и образовательное пространство Грузии	43
Дороніна О. В. Освіта людей похилого віку: світовий досвід	46
Ֆշիտաշվիლი თ. საქართველოს ბოტანიკური ბაღების ეკოტურისტული ღირებულებები Zubitashvili T. Ecotourism values of georgian botanical gardens	49
Ղազարյան Լ. Մ. Ավագ նախադպրոցականի ինքնուրույն փորձարարական գործունեության իրականացման պայմանները Kazaryan L. M. The conditions of implementing children's experimental activities at kindergarten senior group	55
Кананчук О. О. Нейропедагогическая компетентность и её формирование в педагогической среде в условиях изменяющейся парадигмы образования	60

Янкович О. І.

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки
і методики початкової та дошкільної освіти ТНПУ імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна;*

*завідувач кафедри ранньої освіти, спеціальної педагогіки та реабілітації
Куявсько-Поморської вищої школи
м. Бидгощ, Польща*

МЕТОДИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПЕДАГОГІЦІ ПОЛЬЩІ

Розвиток наукових досліджень в Україні, представлення їхніх результатів на міжнародному рівні зумовлюють необхідність поглибленого вивчення методології наукових пошуків у зарубіжних країнах, передусім у Польщі, адже українських та польських учених поєднує багаторічна співпраця щодо вирішення актуальних проблем та викладацька діяльність в університетах, що передбачає реалізацію спільних проєктів. Вітчизняним авторам напруження науковців Польщі доцільно вивчати для пошуків шляхів організації наукових розвідок та оформлення результатів відповідно до міжнародних вимог.

Методології наукових досліджень відводиться вагома роль у польській педагогіці. Провідні методологічні підходи, теоретичні й прикладні проблеми наукових розвідок, методи науково-педагогічного пізнання студіюють Т. Бауман (T. Bauman) [5], М. Краєвський (M. Krajewski) [1], М. Лобоцький (M. Łobocki) [2; 3], А. Машке (A. Maszke) [4], Т. Пільх (T. Pilch) [5] та ін. Методи досліджень у педєутології (педагогічна субдисципліна про вчителя, учительську спільноту, педагогічну професію) відобразила Й. Шемпрух (J. Szempruch) [6].

Польські вчені вказують на пріоритетність знань методології педагогічних досліджень, а методи, прийоми й інструменти наукових розвідок за значимістю займають нижчу сходинку. На думку М. Лобоцького, знання тільки методів і прийомів досліджень без ґрунтовних методологічних засад є недостатнім, може спричинити небезпечні явища, що полягають у некритичному, стереотипному, нетворчому їхньому способів пошукової діяльності. Отже, неодмінною умовою правильного використання методів і прийомів педагогічних досліджень є ґрунтовні знання методологічних проблем [2, с. 10].

М. Лобоцький визначає методологію педагогічних досліджень як науку про засади та способи дослідницької поведінки в педагогіці [2, с. 15]. Засади – це передусім правила, норми наукової діяльності. Обізнаність із ними полегшує працю вченого, сприяючи її

успішному завершенню. Способами дослідницької поведінки є методи і прийоми отримання дослідного матеріалу й досягнення цілей. Отже, методи – більш загальні способи проведення досліджень, а прийоми – більш конкретні. Методи досліджень також визначають як сукупність теоретично обґрунтованих концептуальних та інструментальних процедур, які охоплюють всю діяльність пошукувача і сприяють вирішенню наукової проблеми [1, с. 13].

Без ґрунтовних знань із методології, переконані польські вчені, неможлива правильна організація наукових розвідок на будь-яку тему. Педагогічна реальність є надто складною, і якщо методи пошуків вибрані випадково, то дослідник неодмінно зіткнеться з труднощами в реалізації визначених цілей. Щоб бути впевненим щодо правильності вибору методів і прийомів, треба мати поглиблені знання з методології наукових педагогічних досліджень [2, с. 17].

У польській педагогіці визначено риси методів та прийомів пошукової діяльності, як-от: ясність (зрозумілість), однозначність (виключення можливості вільного застосування різних способів); цілеспрямованість (відповідність цілям); успішність, ефективність (гарантія досягнення визначених цілей), надійність (високий ступінь імовірності), економічність (результат має бути досягнутий при мінімальних затратах).

Польські науковці обґрунтували декілька класифікацій методів педагогічних досліджень, критеріями яких є рівень пізнання, дослідницькі цілі, параметри досліджень та ін. Проте жодна з них не визнана досконалою.

На відміну від української педагогіки, де провідними групами є теоретичні й емпіричні методи, у польській науці найпоширенішим є поділ на основі дослідницьких параметрів на кількісні та якісні методи. У кількісних методах окреслені кількісні параметри, вони відповідають на питання «Скільки?». Найпоширенішими кількісними методами є тести, діагностичний сондаж, соціометрія, статистичного аналізу та ін. Якісні методи – це ті, у яких визначені якісні параметри; відповідають на питання «Як?», «Який?» та ін. До якісних методів відносять спостереження, бесіди, інтерв'ю, етнографічний, біографічний методи, якісний аналіз тексту тощо.

Водночас із дефініціями «кількісні методи», «якісні методи» використовуються як синонімічні терміни «кількісні/якісні дослідження». За аналогією з методами, найхарактерніше запитання, на яке дає змогу відповісти кількісне дослідження, – «Скільки?», якісне натомість з'ясовує – «Як?», «Для чого?»

Часто якісні дослідження зумовлюють доцільність кількісних. Це буває тоді, коли виникає потреба детальніше дослідити об'єкт, з ким має справу науковець.

Польські науковці одностайні у тому, що кількісні та якісні дослідження повинні взаємно доповнюватися. Це передбачено плюралістичним підходом до організації педагогічних розвідок [2, с. 18]. Хоча є вчені, які заперечують можливість кількісних досліджень у педагогіці. Вони вважають, що предмет її студіювання надто делікатний, невловимий і не може бути точно вимірний.

Специфічним методом досліджень у польській педагогіці є монографічний, що передбачає опис освітньої інституції: принципи, структуру, ефективність, форми діяльності, прогнозування майбутнього [1, с. 4]. Цей метод реалізується за допомогою інструментарію та низки прийомів, якими є перевірка документації (часто архівної), спостереження за учасниками, інтерв'ю, опитування, соціограма тощо. Допускається також використання елементів освітнього експерименту. Відповідно до методологічних засад організації досліджень, надавати перевагу одному прийому не треба. Їхнє використання в сукупності дає змогу отримати правильний і достовірний результат.

Вибір методів досліджень залежить від багатьох чинників: від об'єктів вивчення (наприклад від кількості осіб), ситуації (де, у яких умовах проводяться наукові пошуки) тощо.

Використання знань теоретичних аспектів методології педагогічних досліджень спостерігається у наукових працях польських учених і здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Один із розділів обов'язково присвячений методології наукових пошуків.

Студіювання польських джерел із проблем методології педагогічних досліджень дає змогу виокремити перспективні ідеї для використання українськими вченими та здобувачами освіти: усвідомлення цінності не лише правильного вибору методів наукових пошуків, а й дотримання методологічних підходів (правил, вимог); ґрунтовний опис у наукових працях методології досліджень із відведенням окремого розділу.

Список використаних джерел

1. Krajewski M. Badania pedagogiczne. Płock: Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku, 2006. 55 s. URL: <http://www.krajewskimirosław.pl/media/docs/METODOLOGIA%20BADAN%20PEDAGOGICZNYCH%20%20PDF.pdf>
2. Łobocki M. Metody i techniki badań pedagogicznych. Kraków : Impuls, 2006. 330 s.
3. Łobocki M. Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych. Kraków : Impuls, 2006. 286 s.
4. Maszke A. W. Metody i techniki badań pedagogicznych. Rzeszow : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2008. 342 s.
5. Pilch T., Bauman T. Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe. Warszawa : Żak, 2001. 376 s.
6. Szempruch J. Pedeutologia. Kraków : Impuls, 2013. 383 s.

Наукове видання

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

за результатами XVII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 215-річчю заснування ХНПУ імені Г.С. Сковороди
(25–26 лютого 2021 р., м. Харків)

Відповідальний за випуск

К.А. Юр'єва

Підписано до друку 30.03.2021. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Друк ризографічний.
Умов. друк. арк. 6,97 Наклад 100 прим. Замов.

Надруковано з готового оригінал-макету у друкарні ФОП Петров В. В.
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № 2480000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 79в, к. 137, тел. (057) 778-60-34
e-mail: bookfabrik@rambler.ru